

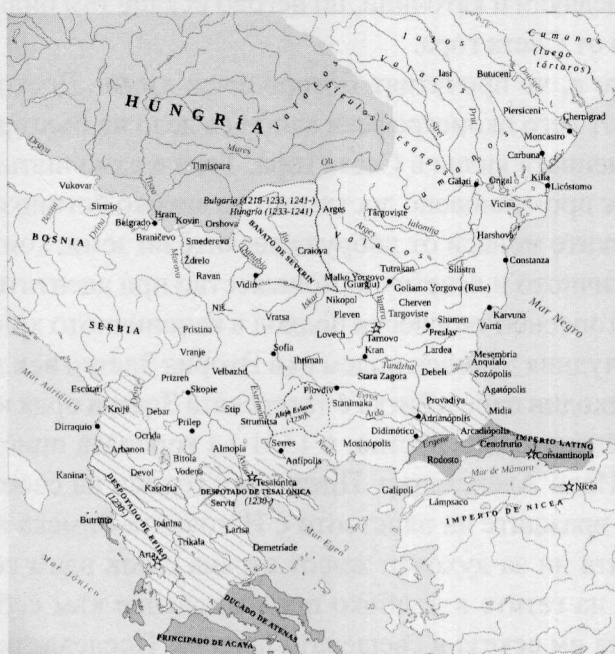
„Българската църква не гонеше богомилската ерес с огън и меч, а само словесно изобличаваше нейното учение и словесно увещава-ше богомилите да се върнат към православната вяра – изтъква още проф. Марин Дринов. – Само цар Борил вдигна против тях гонение и се стараеше да ги изтребва със светско оръжие. Това той направи по желание на папата, под влияние на когото... той се намери“.

Точно тогава вещите деловодители са написали, че „всичко това бе сторено и заповядано от благочестивия цар Борил в годи-ната 6718, индикт 14, година на луната XI, година на слънчевия кръг XV, месец февруари, 11 ден“ – сиреч то също е документирано изрядно *по изконния български календар, в който летобро-енето започва от Потопа!*

Според професора в Оксфордския университет Норман Дейвис, който е член на Английската академия на науките, дори около 1265 г. понятия като Англия, Франция, Германия, Испания и много други са доста далеч от днешния им смисъл. В пространния си изследвателски труд „Европа: История“ (който след издаването си през 1996-а е из-биран 10 пъти за книга на годината!) той доказва, че България е най-старата нация на Стария континент и когато е била държава, Европа още е „ходела права под масата“, защото *българите са в ядрото на европейската цивилизация.*

Когато крепости са охранявали скринториите

Не знаем дали цар Борил е успял да подмине съвета на патриарх Теофилакт, че владетелят трябва да *подлага на смъртно наказание* най-ревностните и непоколебими разпространители на „ереста“. Но след проиграните битки и загубените български територии законните претенденти за короната Иван Асен и брат му Александър превзели Търновград и на престола заел мястото си цар Иван Асен II. Под неговото управление България възвърнала цялата си територия от времето на цар Симеон Велики и като водеща сила в Югоизточна Европа се радвала на стопански и културен разцвет.

Карта на България при управлението на цар Иван Асен II

Начетените знаят, че светогорските адепти дължат изконния си аскетичен дух и мистичната си проникновеност на скитските монаси от земите между Одесос (Варна) и Томи (Констанца), които първи са заселили Атон още през V в. За тях напомнят 12 скромни скита от тяхното отиване, които през 833 г. са вдъхновили ромейския император Василий Македонец да отреди полуострова като място за обитаване само на монаси. Но българският цар Иван Асен II е дарил автономията на Монашеската република през лето 1235-о, когато нейните земи са влизали в царството му. Своего непоколебимо решение той отстоял на църковния събор в Лампсак и Галиполи край Дарданелите, на който са били представени всички големи Църкви с висшето духовенство на Никейската и Българската империя. Понеже заседавали

заедно православни и католици, по негово искане там били доведени и 3000 монаси от Света гора.

Известно е, че прочутият Богородичен химн „Достойно есть“ и породеният от него иконографски канон са дело на българските монаси от едноименната килия в Света гора. Това е само попълно духовно постижение с проникновено достигнатото високо богопознание именно при скитските монаси от добруджанските ни земи, които са задали тона на мистичното и аскетично монашество при adeptите на Атон.

Този богоосенен творчески подход в каноничното християнство е предтеча на чудния духовен подем във Втория Златен век за България. След 13 предходни царе в битка с татарската Златна орда и отделянето на Добруджанското деспотство, в 1331-ва короната пристегнала главата на цар Иван Александър. През 40-те години на своето царуване продължили враждите на царството с Източната Римска империя. Но в благодатната ни за духовен живот страна с нов плам се възродили изпитанията на гетите в дълбоко проникновение към себе си и Бога през древната им аскеза в свещената пещера. Последвали я монасите исихасти под благослова на видния български духовник и отшелник св. Теодосий Търновски, който със своята исихастка школа повдигнал духа и културата на монашеството и на православното благочестие. Два пъти той се срещал с българския цар и дори го убедил да свика църковен събор в Търново през 1350-а. На него станал главен изобличител на адамитите и увлечените по учението на Варлаам и Акиндин, но – според вещите изследвания на архимандрит Павел Стефанов от Шуменския университет – не и срещу богомилите!

За да осигури мира и спокойствието на такива отшелници adeptи, защото манастирът им в Парория на Сакар планина бил на границата с Византия, цар Иван Александър дори въздигнал бранна кула до светата обител. А черквата редом имала стръмни каменни стълби към мистичното двукратно подземие с молитвената пещера на Григорий Синаит. Из цялата страна може да се посетят десетки древни „вълчи“ посвещенчески пещери, които през XIV в. канонично са били пригодени за православни храмове. В някои от тях – като в прочутите Ивановски скални манастири из Поломието и Аладжа манастир в

Стенопис с ктитора цар Иван Александър в Бачковския манастир

25-метровата отвесна скала до горния край на Франското плато край варненския бряг – дори царски художници са рисували стенописите по вътрешните стени на канарите.

При все повече умаляващо си на територии царство търновският владетел заложил на усилията, които единствени могли да защитят и разширят духовната империя на българите. Под негово попечителство **Търновската живописна, книжовна и архитектурна школа** утвърждавала **Втория Златен век** за българската култура. Строели се черкви и манастири. Богата книжнина излизала от скриптория на специално съградената света обител за писатели и преписвачи „Света Троица“ и от сходните му манастири. Създавали се нови музикални

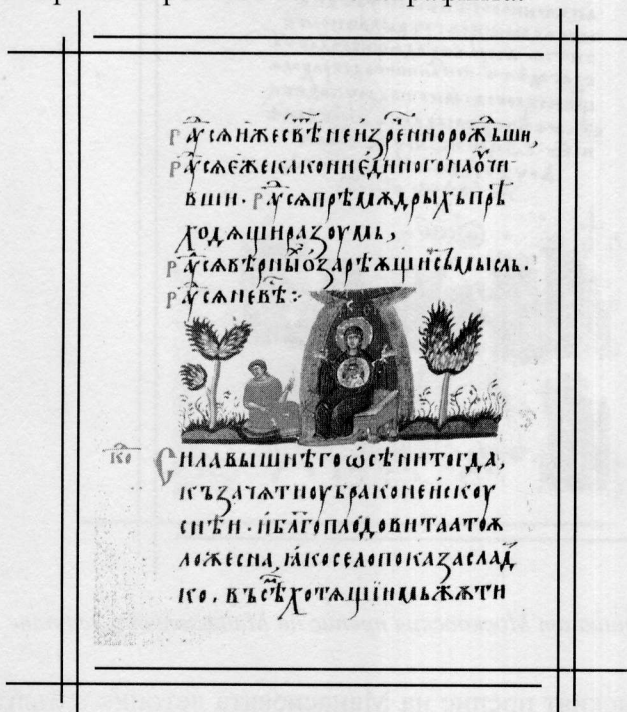

*Стенопис с ктитора цар Иван Александър в храм на
Ивановските скални манастири, които са в Списъка на
световното културно и природно наследство на ЮНЕСКО*

произведения от певческата школа на Йоан Кукузел. С високата си духовна съдържателност при превъзходното равнище на своята стенописна техника българската живопис се въздига като предтеча на западния Ренесанс с оцелелите си творби в царския манастир „Св. Преображение Господне“ край Велико Търново, в Драгалевския манастир „Св. Богородица Витошка“, в храма в Кремиковската света

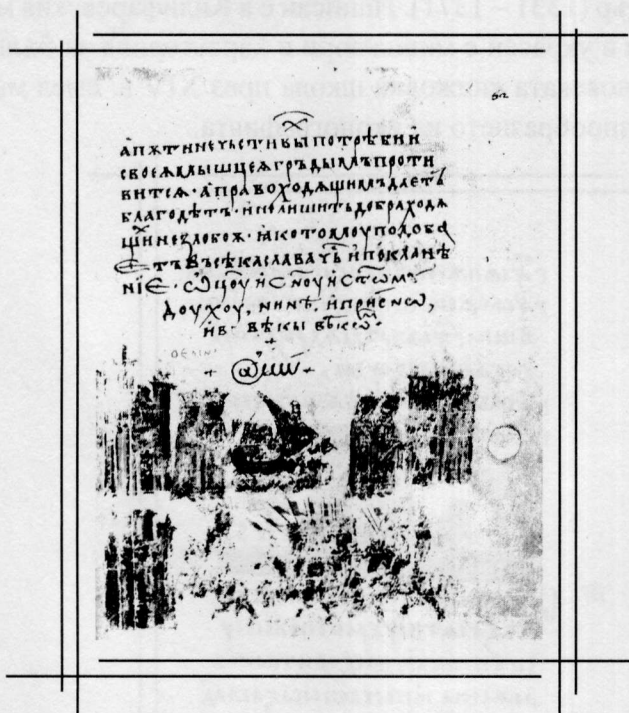
обител „Св. Георги Победоносец“ и в Боянската черква „Св. Никола и св. Пантелеймон“ край София, в Бачковския манастир „Успение на Пресвета Богородица“. Запазени от личната библиотека на царя са Лаврентиевият сборник на Иван Александър от 1348-а, Кукленският псалтир (Песнивец) от 1337-а, Четвероевангелието от 1355 – 56-а, което отдавна е прочуто като Лондонско; Апостол с тълкувания, два преписа на Троянската притча и др.

Архивите на Държавния исторически музей в Москва пък пазят „Томичовия“ псалтир. С богатите си илюстрации той е сред най-важните книжовни паметници, останали от времето на българския цар Иван Александър (1331 – 1371). Написан е в Килифаревския манастир около 1360 г. и е украсен с миниатюри в характерния за българските фрески от Търновската книжовна школа през XIV в. смел маниер на изписване и разнообразието на иконографията.

Страница от „Томичовия“ псалтир, написан в Килифареvския манастир около 1360 г., в архивите пък на Държавния исторически музей в Москва

„Манасиевата летопис“ е търновски средновековен писмен паметник върху Световната летопис на ромейския писател Константин Манасий. Към превода, направен между 1335 – 1345 г., по заповед на Иван Александър има 19 добавки, които са свързани с българската история. От запазените 5 преписа московският е българска редакция и е най-старият запазен препис на летописа, съхранен в Сборника на поп Филип от 1345-а. От Хилендарския манастир Ватопед бил предаден на патриарх Никон през 1665-а покрай замисляната в Русия реформа на богослужебните книги през XVII в. Днес я пази Държавният исторически музей в Москва.

Страница от Московския препис на Манасиевата летопис

И Ватиканският препис на Манасиевата летопис е българска редакция. Той има 206 пергаментови листа и е илюстриран с 69 оригинални миниатюри, които изобразяват над 100 отделни сцени, като 18

от тях са посветени на събития от българската история, а останалите са заети от изгубения днес първообраз.

Смъртта на св. цар Петър Български, миниатюра от българския препис на Манасиевата летопис, прибрана във Ватиканската библиотека

Българска е редакцията и на Тулчанския препис от XVI–XVII в., открит в библиотеката на тулчанското читалище „Съгласие“ в Добруджа през 1895 г. Там го намерил Йоан Богдан – румънски лингвист и историк, а е прибран в ръкописната сбирка на Румънската академия на науките в Букурещ.

От средата на XIV в. е разкошното Четвероевангелие на цар Иван Александър върху 268 листа от пергамент с текста на четирите канонични евангелия. Те са украсени с 366 многоцветни миниатюри, а книгата е написана за „Йоан Александър, в Христа Бога верен цар и самодръжец всем блъгаром и гръком“ от книжовника Симеон. Сега го владее Британската библиотека в Лондон, а на 3 ноември 2017 г. тази книга беше включена в Международния регистър на ЮНЕСКО „Паметта на света“.

„Цар Йоан Александър, в Христа Бога верен цар и самодържеец всем блъгаром и гръком; Теодора, в Христа Бога верна и новопросвещенная царица и самодържица всем блъгаром и гръком; Йоан Шишман цар, син великаго царя Йоана Александра; Йоан Асен цар, син царев“ на страница от нашето Четвероевангелие в Британската библиотека

В Британската библиотека под сигнатура Add. MS 39625 пазят и Видинското четвероевангелие, което също е на пергамент. Буквите са изписани прилежно с търновски уставен почерк по езиковите норми на Търновската книжовна школа „когато носеше на главата венеца на царството и държеше в ръката скиптъра благочестивият и велик цар Иван Александър заедно със своя син, младия цар Иван Срацимир, а църковния стълб управляваше патриархът господин Теодосий. Писано бе прочее това свето дело във великия и многолюден град Бдин по повеля и желание на великия всеосвещен митрополит господин Дани-

*Страница от нашето Лондонско четвроевангелие, с което
цар Иван Александър влиза в Паметта на света
редом с евангелиста Лука*

ил“. Скромният писател не е оставил своето име, макар (или може би защото) в престолнината на Видинското царство положително е бил добре известен.

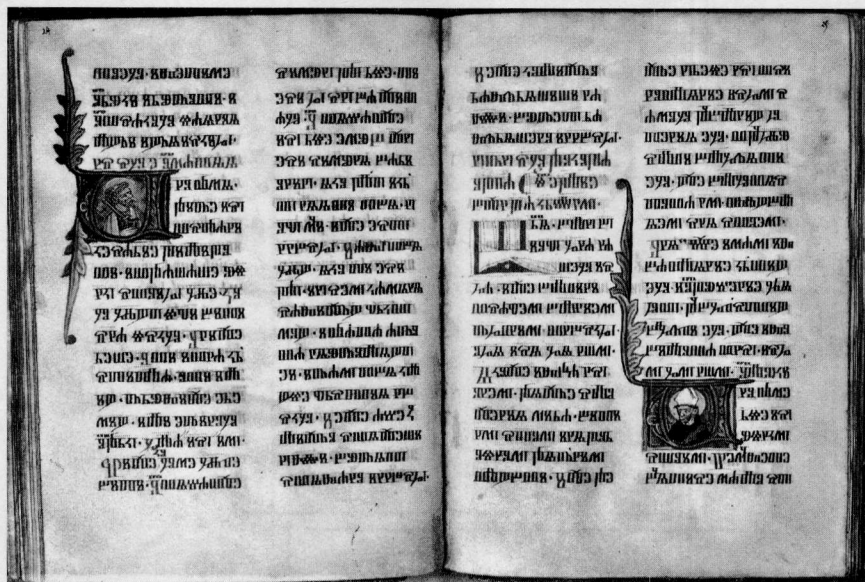
Вещите в пътя на ПОзнанието очевидно винаги са били наясно, че точно в начертанията на нашите свещени букви е вложен ключът, с който през древните си сакрални знаци посветените ни предци са отваряли осъзнатата си връзка с всемира. Затова книгите ни са очаровали и обсебвали дори хора, които не са могли да ги прочетат. Осъзнато или недооценено от неграмотните за висотата на тяхната сакралност, допусканите до тях несъмнено са знаели, че именно тези писмена извеждат силата на Словото, което изконно бе у Бога и чрез тях Той може да прониква в човека. Затова, без да знаят езика ни, поредица

Заглавна страница на пазеното в Британската библиотека
Видинско четвероевангелие от 1354 г.

от френски крале при своята коронация са се заклевали с ръка върху евангелие, което е препис от старобългарски на евангелски откъси и апостолски послания. Първите 32 страници са на кирилица за празнични четения по православния обред. След тях са добавени още 62 страници, изписани през 1395 г. на „хърватска (ъглеста) глаголица“ от монасите на Емауския манастир – католическа обител в Прага с богослужение на свещения и за тях старобългарски език. Според инвентарните книги на Реймската катедрала от XVII в. свещената книга е била пренесена във Франция през 1469-а от ромейския книжовник Михаил Палеокапа. Там я приели като съкровищница на божествени писмена, затова френските крале са доказвали, че са достойно обречени от Бога на короната именно защото като пряк посредник към Него

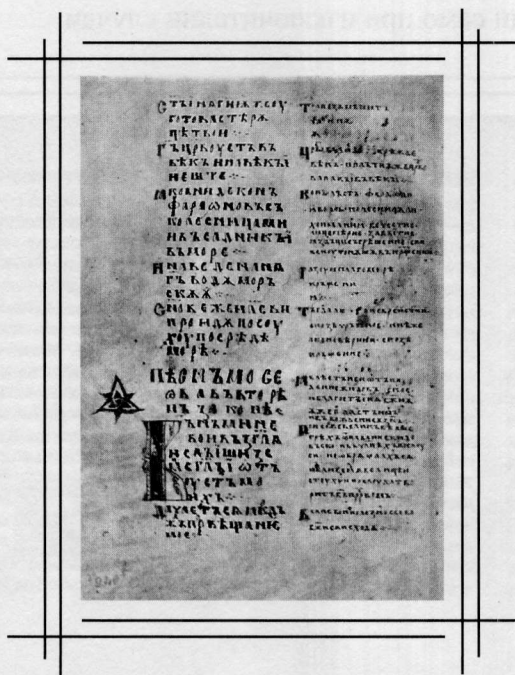
служела Светата книга с Неговото Слово на български! Във Франция този удивителен ръкопис е известен като „Свещен текст“ и го пазят в трезор в гр. Реймс, та достъп до него се разрешава много трудно, защото може да се вади само при изключителни случаи.

Страници на глаголица от „Реймското“ евангелие, над което са полагали клетва преди встъпването си във властта френските крале от династиите Валоа и Бурбон: Франсоа II, Шарл IX, Анри III, Луи XIII, Луи XIV (Краля Слънце), Луи XV и Луи XVI

В Болонския университет пазят и един от най-интересните средновековни паметници от български произход. Той е прочут като „Болонския псалтир“, защото е открит в местния манастир „Св. Салватор“. Неговите 264 пергаментови листа са изписани в 2 колони на кирилица при цар „Асен български“ (Иван Асен II) от Йосиф и Тихота. Не е ясно дали книгата е била притежание на „един от научните светили, създали славата на Юридическия факултет на Болонския университет

и даже един от създателите на университета като особен вид висше учебно заведение от най-висок ранг“ – Булгаро де Булгари, чийто дом е бил редом. Но би му отивала като на мъдър и благочестив мъж.

Свещеният български псалтир, който се пази в Болонския университет

Това, разбира се, е съвсем малка част от свещената българска книжнина, изнесена от страната ни след като нейното оцеляване е било застрашено от нашествениците друговеци. „От всички съкровища на своето минало България нищо не е запазила за себе си: след нейното крушение те се пръснали по четирите краища на света. Скрили са се в литературата на съседните народи, където ги преоткривали малко по малко, без да си дават сметка за първоначалната им физиономия... – изтъква Луи Леже, член на френската Академия за надписи и художествена проза в Париж. Той четял лекции по българската история и литература с акцент върху Златния век на цар Симеон и богомилството, като ревностно е държал да се говори и пише за „старобългарски

език“, а не за „църковнославянски“. – До Х в. България била огнището, безспорният център на православното славянство, от който Русия, Сърбия и Румъния (частично латинизирана) приели богослужебния език. Езикът, който българските първоучители са създали, е език на публичните актове, на правната система и на историческите хроники; той е бил в основата и същността на народните диалекти.“

Списъкът на известните старобългарски книги е значително по-дълъг, а – да се надяваме – и ще се удължава. Като отлично запознат с работата на българистите, Луи Леже настоява, че „бъдещите учени на свободна България ще трябва да положат сериозни усилия, за да осветлят делото на своите предшественици“.

Посланици от Духовната империя

В духа на продължаващото феодално обособяване на деспотства цар Иван Александър отделил Западна Мизия за Видинско царство на първородния си син Иван Срацимир, а останалата част от държавата отредил за багрянородния си наследник Иван Шишман.

Гербът на цар Иван Шишман, прерисуван от арабски пътешественик, който посетил Търново в края на XIV в.